

ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԱԾ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ, ԶԻՔ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ

Հայերս՝ մեր շուրջ 5 հազար տարուայ պատմութեան ընթացքում լեզուի ժողովուրդ ենք եղել, և այսօր, երբ դարերի բաւիղում փնտռում ենք հայ ժողովրդի գոյութեան հետքերը, այդ անում ենք 99 տոկոսով հայոց լեզուի հետքերը փնտռելով ու գտնելով: Կան ժողովուրդներ, որոնց տարրերակման գործում լեզուն ոչ միակն է, ոչ էլ գլխաւորը: օրինակ, արգենտինացիներն ուրուգվայցիներից լեզուով չեն տարբերում, նոյնը և՛ ամերիկացիներն անգլիացիներից, թէև դրանք չորսն էլ տարբեր ազգեր ու ժողովուրդներ են ըստ քաղաքացիութեան և այլ յատկանիշների: Հայերս այդպէս չենք: մեր տարրերութիւնը թէ՛ հարեւան, թէ՛ ոչ հարեւան ժողովուրդներից լեզուական է՝ հայ ժողովուրդը հայոց լեզուի կրողն է, այսինքն՝ հայամտած, հայախօս ու հայագիր հանրութիւնը:

Հայոց լեզու նշանակում է հայերէնի բոլոր դրսեւորումները, հայոց բոլոր բարբառները, ժողովրդախօսակցական հայերէնը և հայոց երեք գրական լեզուները՝ հինը, միջինը և նորը (վերջինն արեւմտեան և արեւելեան իր ճիւղերով): Սրանցից որեւէ մէկի կրող լինելը նշանակում է լինել հայոց լեզուի կրող, որ և միաւորում է մարդկանց իբրեւ հայկական հանրութիւն: Ճիշդ է մեր աւագների տարբեր բառերով առաջարկած միեւնոյն բանաձեւը՝ հայ ժողովուրդը նշանակում է հայոց լեզու (Աւ. Իսահակեանը գրել

է նաեւ, որ Հայաստան նշանակում է հայոց լեզու):

Կենդանի լեզուն այն է, որ գործածւում է իբրեւ հաղորդակցման միջոց՝ բանաւոր՝ գրաւոր և որով մտածողներ կան: Մեռած են կոչւում այն լեզուները, որոնցով այլեւս չեն հաղորդակցւում և չեն մտածում: Մարդկութեան հազարամեակների պատմութիւնը շատ փաստեր է տալիս լեզուների մահացման, և այդ մահացումը միշտ կատարուել է միեւնոյն կերպ, մարդկանց տուեալ հանրութիւնը սկսել է խօսել ու մտածել մի այլ հանրութեան լեզուով, իր լեզուն մոռացել է և այդ լեզուն դարձել է մեռած, իսկ ինքն՝ այդ հանրութիւնը վերացել է՝ ձուլուել է այն հանրութեան մէջ, որի լեզուի կրողն է ինքը դարձել: Այդպէս են վերացել շումերները, ասուրաբաբելացիները, թոխաթները, խեթերը, խուրիները և շատ ու շատ ուրիշ ժողովուրդներ: Հարաւ-արեւմտեան Ասիայում, որտեղ ընթացել է հայոց հինգհազարամեայ պատմութիւնը, ոչ մի դէպք չկայ այն բանի, որ մի ժողովուրդ վերանայ ցեղասպանութեամբ, կոտորածով, իսկ լեզուափոխութեան հետեւանքով ժողովուրդների վերացման անհաշիւ դէպքեր կան:

Որեւէ լեզու պահպանել նշանակում է պահպանել նրա որպէս հաղորդակցութեան և մտածելու կենդանի միջոց լինելը, այսինքն թոյլ չտալ, որ անցնի մեռած լեզուների շարքը: Այսօր մեծ ժողովուրդներն այսպիսի հարց չունեն, քանի որ նրանց լեզուները գործածութեան հսկայական ոլորտ ունեն, լիովին ապահով են գոյատեւելու տեսակէտից: Այդ ժողովուրդների ներկայացուցիչները յաճախ չեն էլ հասկանում լեզուն պահպանելու խնդիրը: Իսկ փոքր ժողովուրդներն ունեն այդպիսի հարց, որ յաճախ նրանցից շատերի թիւ 1 հիմնահարցն է:

Մասնաւորապէս հայոց լեզուն, ինձ պատկերանում է որպէս հայերի գոյութեան միակ գործօնն ու փաստը: Շատ եմ մտածել այս հարցի մասին: Գիտեմ, որ մեր ժողովուրդն ունի նաեւ ուրիշ ազգային յատկութիւններ՝ արտաքին կերպարանքը, հայեացքը, սովորութիւնները, արուեստը, մշակոյթը և այլն: Սակայն անժխտելի է, որ այդ բոլորի առկայութիւնը, բայց հայոց լեզուի բացակայութիւնը բացառում է հայ ժողովրդի գոյութիւնը, իսկ այդ բոլորի բացակայութիւնը, և միայն կենդանի խօսուող, մտածուող, գրուող հայոց լեզուի առկայութիւնը նշանակում է հայերի, հայ ժողովրդի գոյութիւն:

Վերլուծումներս բերել են այն եզրակացութեան, որ հայ ազգային միւս կարեւոր յատկանիշները՝ մանաւանդ մշակոյթն ու արուեստը, պայմանաւորուած են հայոց լեզուով: ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ ՄԻ ԱՌԱՆՅՔ Է, ՈՐԻ ՎՐԱՅ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԻՒՍ ԲՈԼՈՐ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՇԱՐԻԱՄ ԵՆ. ՀԱՆՆՔ ԱՌԱՆՅՔԸ, ԲՈԼՈՐԸ ԿԸ ԹԱՓՈՒԵՆ ՄԵՌԵԱԼ ՎԻՃԱԿՈՒՄ: Այլ առիթներով փորձել եմ ցոյց տալ, որ անգամ հայկական ազգային ճարտարապետութիւնը, կերպարուեստը պայմանաւորուած են այն ստեղծագործողների հայամտած լինելով, էլ չեմ խօսում հայ երաժշտութեան մասին, որի պայմանաւորուած լինելը հայերէն խօսքով շատերն են ցոյց տուել:

Լեզուն պահպանել նշանակում է գործածել: Լեզուն թանկագին իր չէ, որ դնես ապահով արկղի մէջ ու պահպանես: Լեզուն նման է Լ. Տոլստոյի պատմուածքում նկարագրուած գործածուող խոփին, որը փայլում էր, իսկ չգործածուողը՝ ժանգոտում: Լեզուն ինչքան շատ է գործածուում և որքան շատ բնագաւառներում է գործածուում, այնքան լաւ է պահպանւում...

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ (1922-1995)